

دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان (پردیس گمشان)

بررسی ویژگی‌های سبکی تفسیر سورآبادی

(ح. به‌های زبانی و ادبی یکی از نوشته‌های والای
س. دهی پنجم هجری به زبان فارسی)

دکتر سیاوش مرشدی

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان (پردیس گمشان)

۱۳۹۶

۱۳	چکیده
۱۵	پیش‌گفتار
۱۹	گزارش کار
۳۱	اهمیت تفسیر سوراآبادی
۳۲	تعریف سبک
۳۵	عوامل تاثیرگذار در شکل‌گیری سبک
۳۵	تقسیم‌بندی سبک
۳۷	انواع سبک
۳۸	سبک‌های نثر در ادبیات فارسی
۳۹	تعریف سبک‌شناسی
۳۹	شکل‌گیری سبک‌شناسی
۴۰	اهداف سبک‌شناسی
۴۰	سبک نیمه دوم قرن پنجم

- ۱- فعل ۴۳
- ۱-۱ زمان‌های افعال ۴۳
- ۲-۱ فعل امر ۴۷
- ۳-۱ مضارع محقق الوقوع ۵۱
- ۴-۱ فعل نهی ۵۲
- ۵-۱ مصدرهای بعد از فعل ناقص ۵۴
- ۶-۱ فعل مجهول ۵۵
- ۷-۱ اسم از نظر ساختمان ۵۷
- ۸-۱ فعل مرکب متشکل از مصدر عربی + همکرد ۵۸
- ۹-۱ اسم یا در یا با: افعال ۶۰
- ۱۰-۱ فعل دعا ۷۰
- ۱۱-۱ حذف شناس ۷۱
- ۱۲-۱ تکرار فعل ۷۲
- ۱۳-۱ حذف فعل ۷۴
- ۱۴-۱ تقدیم فعل (خبر) برای اهمیت ۷۷
- ۱۵-۱ پیشوند «وا» در معنی «باز» ۷۷
- ۱۶-۱ فعل سوختن در کاربرد متعدی ۷۷
- ۱۷-۱ تبدیل فعل لازم به متعدی ۷۷
- ۱۸-۱ فعل‌های مهجور و افعال معادل قرآنی ۷۸
- ۲- اسم ۹۷
- ۱-۲ اقسام جمع ۹۷
- ۲-۲ جمع‌های مکسر کم کاربردتر ۹۸

- ۳-۲ جمع الجمع (افزودن نشانه جمع فارسی به جمع عربی) ۱۰۲
- ۴-۲ کلمه‌های مختوم به هاء غیر ملفوظ در جمع با هاء ۱۰۲
- ۵-۲ جمع اسم معنی با «ان» ۱۰۵
- ۶-۲ جمع اسم معنی با «ها» ۱۰۵
- ۷-۲ افزوده نشدن یاء میانجی در برخی از اسامی و صفات ۱۰۵
- ۸-۲ اتباع ۱۰۶
- ۹-۲ اسم مصغر ۱۰۶
- ۱۰-۱ حاصل مصدر ۱۰۸
- ۱۱-۲ اسم مصدر ۱۱۳
- ۱۲-۲ مصدر مرفوع ۱۱۵
- ۱۳-۲ مصدر مرکب ۱۱۶
- ۱۴-۲ مصدر جعلی ۱۱۷
- ۱۵-۲ مصدر میمی عربی ۱۱۷
- ۱۶-۲ مصادر بابهای مزید عربی ۱۱۸
- ۱۷-۲ اسم مرکب ۱۲۸
- ۳- صفت ۱۳۵
- ۱-۳ بررسی آماری صفت از نظر ساختار ۱۳۵
- ۲-۳ مطابقت صفت و موصوف در جمع ۱۳۹
- ۳-۳ مطابقت صفت و موصوف به قاعده‌ی زبان عربی ۱۳۶
- ۴-۳ آوردن صفت مؤنث عربی پس از اسم فارسی ۱۳۷
- ۵-۳ تقدیم صفت بر موصوف ۱۳۷
- ۶-۳ صفت عددی ۱۳۸

۱۴۰	۷-۳ صفت برتر (= تفضیلی)
۱۴۰	۸-۳ صفت مبهم «چند» پس از موصوف برای بیان تقریب
۱۴۱	۹-۳ فاصله افتادن بین صفت و موصوف
۱۴۳	۱۰-۳ پیوستن یاء نکره به موصوف
۱۴۴	۱۱-۳ صفات مرکب
۱۴۷	۱۲-۳ عبارت وصفی
۱۴۷	۱۳-۳ صفت پیشوندی
۱۴۸	۱۴-۳ صفت لیاقت
۱۴۸	۱۵-۳ صفت نسبی
۱۴۸	۱۶-۳ صفت مشبهه (ب) مضارع + پسوند «ا»
۱۵۰	۴- حروف
۱۵۰	۱-۴ معانی و کار دهای حرف «را»
۱۵۵	۲-۴ تکرار حرف نشانه تکرار «را»
۱۵۵	۳-۴ معانی «باء»
۱۵۷	۴-۴ حرف اضافهی «فرا»
۱۵۸	۵-۴ حرف اضافهی «فا»
۱۵۹	۶-۴ «وا»
۱۶۰	۷-۴ معانی «به»
۱۶۴	۸-۴ معانی «از»
۱۶۶	۹-۴ حرف اضافهی «باز»
۱۶۷	۱۰-۴ حرف اضافهی «وا»
۱۶۷	۱۱-۴ حرف اضافهی «فاز»

۱۶۸	۱۲-۴ معانی حرف اضافه «در»
۱۷۰	۱۳-۴ معانی حرف اضافه «بر»
۱۷۲	۱۴-۴ معانی حرف ربط «تا»
۱۷۳	۱۵-۴ حروف اضافه مرکب
۱۷۴	۱۶-۴ «ای» حرف تفسیر
۱۷۵	۱۷-۴ حرف ندا
۱۷۷	۱۸-۲ حروف ربط
۱۸۰	۱۹-۲ حروف استفهام
۱۸۵	۵. قید
۱۸۵	۵-۱ اقسام قید
۲۰۱	۶. ضمیر
۲۰۱	۶-۱ ضمیر پیوسته
۲۰۳	۶-۲ ضمیر جدا
۲۰۵	۶-۳ ضمیر مشترک
۲۰۶	۶-۴ ضمیر اشاره
۲۰۹	۶-۵ ضمیر مبهم
۲۰۹	۶-۶ ضمیر ملکی
۲۱۰	۷. جمله
۲۱۱	۷-۱ جایجایی اجزاء جمله و به هم خوردن ترتیب آن
۲۱۶	۷-۲ جمله‌های مؤول
۲۱۷	۸. اصوات
۲۱۷	۸-۱ نمونه‌های اصوات

۲۲۱	۹. بررسی سبک در سطح واجی و هجایی
۲۲۱	۹-۱ ابدال صامت به صامت
۲۳۴	۹-۲ ابدال مصوت کوتاه به بلند (اشباع)
۲۳۵	۹-۳ ابدال مصوت بلند به کوتاه (تخفیف)
۲۳۷	۹-۴ ابدال مصوت بلند به بلند
۲۳۸	۹-۵ حذف
۲۴۰	۹-۶ افزایش
۲۴۲	۹-۷ تلمیح
۲۴۲	۹-۸ تشدید، تخفیف
۲۴۳	۹-۹ دغام
۲۴۳	۹-۱۰ تخفیف
۲۴۵	۱۰. الف بیان حالت عاطفی
۲۴۵	۱۰-۱ معانی الف بیان حالت عاطفی
۲۴۹	۱۱. آرایشهای کلام
۲۴۹	۱۱-۱ تشبیه
۲۵۳	۱۱-۲ ارسال مثل
۲۵۵	۱۱-۳ جناس
۲۵۹	۱۱-۴ ازدواج
۲۵۹	۱۱-۵ تنسیق صفات
۲۵۹	۱۱-۶ موازنه
۲۵۹	۱۱-۷ طرد و عکس
۲۶۰	۱۱-۸ کنایه

۲۶۲	۹-۱۱ طباق
۲۶۲	۱۰-۱۱ مجاز
۲۶۳	۱۱-۱۱ استعاره
۲۶۵	۱۲. مقایسه معادل ها در ترجمه‌ی آیات قرآنی
۲۷۳	۱۳. مقایسه معادل‌های واژگان قرآنی سورة لقمان
۲۹۱	۱۴. واژگان و ترکیبات کهن و معادلهای قرآنی
۳۲۱	۱۵. فهرست احادیث

چکیده

اثری که به نام «ررسی ویژگی‌های سبکی تفسیر سورآبادی» با توجه به دستور تاریخ و رضای مخاطبان، شامل موارد زیر است: مسقدهای درباره اثر و رلف، آن، تعریف سبک، انواع آن و سبک‌شناسی و تعریف آن مورد تریب و ده است. پس از آن بخش اصلی رساله عبارت است از:

فعل، اسم، ضمیر، قید، صفت، حرف و همچنین در سطح واجی نمونه‌های ابدال، قلب و افزایش آورده شده است.

در بخش «الف بیان حالت عاطفی» به نمونه‌های پسوند در معانی مختلف پرداخته شد.

در فصل آرایش‌های کلامی نمونه‌های بیان و بدیع لفظی عنوی آورده شد.

مقایسه سوره لقمان از ترجمه تفسیر طبری با تفسیر سورآبادی، و سوره مریم از تفسیر تاج التراجم با تفسیر سورآبادی در سطح معادل‌های واژگانی است.

بخش «واژگان کهن و مهجور و معادل‌های قرآنی» شامل واژگانی می‌شود که امروز استعمال ندارند و برخی از این واژه‌ها مثل «سارخک» (پشه) از واژگان محلی است، در بخش معادل‌های قرآنی واژگان و ترکیباتی آمده که برای واژگان عربی قرآن معادل‌سازی شده است. (معادل‌ها به دلیل کمی وقت و محدودیت پایان نامه تنها از جلد اول تهیه شده است).

در پایان فهرست الفبایی احادیث و فهرست نام‌های تفسیر سوره‌آبادی آورده شده است زیرا در تنها چاپ‌های این تفسیر این دو فهرست وجود ندارد.

پیش‌گفتار

به نام خدای که جان آفرید سخن گفتن اندر زبان آفرید

از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۸۶ خورشیدی خدای متعال به بنده توفیق داد تا در زمینه‌ی یکی از متون سده پنجم هجری که از شاهکارهای نشر به زبان فارسی است، پژوهش کنم. موضوع پایان نامه‌ی ارشد بنده «بررسی ویژگی‌های سبکی تفسیر سورآبادی» و ده که نگارنده از نظر علم سبک‌شناسی به بررسی این نوشته (کتاب) پرداختم و از راهنمایی‌ها استاد راهنمایم، دکتر نصرت‌الله فروهر (۱۳۱۵ ح.س.)، استاد مشاورم، دکتر کامل احمدنژاد (۱۳۲۳ خ.س.) که هر دو از اسناد و فاضل زبان فارسی و زاده‌ی استان آذربایجان غربی و مفاخر آن استان هستند - بهره‌ها بردم. سال‌ها می‌خواستم این کتاب را به چاپ برسانم، همان‌که ریاست وقت دانشکده‌ی علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، خانم دکتر سهیلا موسوی سیرجانی، بنده را برای تبدیل این پایان نامه به کتاب تشویق کردند، ولی به دلیل سفر تحصیلی بنده به تاجیکستان برای ادامه تحصیلی که دیری نپایید و به واسطه‌ی پذیرش

در مقطع دکترا در دانشگاه تهران مرکز، یک ماه پیش در آن سرزمین مردم هم تبار و هم زبان نماندم، نتوانستم به این مهم دست پیدا کنم. اکنون خدا توفیق داد که ان شاء الله به یاری خداوند این امر را انجام دهم.

خاطر نشان می‌کنم این متن، یکی از زیباترین نوشته‌ها به زبان فارسی از سده‌ی پنجم هجری است که تاکنون چنان‌که در مقدمه هم ذمه‌اهد آمد، افرادی به آن پرداخته‌اند، ولی کسی به صورت مستقل همه‌ی این کتاب چهار جلدی را از نظر سبک‌شناسی بررسی نکرده است، از این‌رو بنده در این حوزه پژوهش نمایم و نکته‌ای که باید اشاره کنم این است که برخی مانند روانشاد دکتر علی فاضل بر این باور بودند که نویسنده، سوره‌آبادی، در اصل از «زورآباد» از توابع تربت جام بوده است که به مرور ایام، واج «ز» به «س» تبدیل شده است. (دانشنامه جهان اسلام: «تفسیر سوره‌آبادی»).

خاطر نشان می‌شود، این کتاب به بررسی مسائل زبانی و ادبی این تفسیر پرداخته است و به مسائل فقهی، کلامی و... نپرداخته است. در پایان نیز فهرست احادیث نبوی (ص) ضرورت کامل آورده شده است تا خلل بدون فهرست بودن در چاپ چهار جلدی آن، از این نظر برطرف شود.

قدردانی

از ریاست محترم دانشگاه آزاد اسلامی واحد گلستان، آقای دکتر سیدعلی طاهری که همواره مشوق بنده در حوزه پژوهش بوده‌اند، سپاسگزارم و تندرستی و توفیقات روز افزون الهی را برای ایشان و خانواده‌ی محترم‌شان خواهانم.

سپاسگزار زحمات و راهنمایی‌های ریاست پردیس دانشگاه آزاد اسلامی پردیس گمیشان (پردیس وابسته به واحد گرگان)، سرکار خانم عالمی رستمی هستم.

از زحمات دکتر احمدی گلسفیدی، معاون محترم پژوهش و فناوری دانشگاه آزاد اسلامی گرگان سپاسگزارم که کوشش‌های ایشان در بخش پژوهش مثال‌زدنی و شایسته‌ی ستایش است.

از همکاران بخش محترم پژوهش، دکتر کابووسی، مدیر پژوهش و کارشناسان سرمد، این معاونت، سرکار خانم آیدانی و سرکار خانم میرکریمی سپاسگزارم.

قدردان زحمات آقای مهندس مهدی احمدی، روابط عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان هستم که همواره جهت معرفی کتاب، یار و یاور بنده بوده‌اند.

در پایان شورای محترم انتشارات و مسئول محترمی شورای انتشارات سرکار خانم پاکزاد سپاس فراوان دارد که همیشه با بردباری متحمل زحمات‌های بنده بودند.

نشانه‌های اختصاری

ل/لغت‌نامه: لغت‌نامه دهخدا؛ دهخدا، ع.ا.، لغت‌نامه دهخدا، تهران انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۴.

تهران، چاپ دوم از دوره جدید.

م: فرهنگ معاصر: قیم، ع.، ۱۳۸۴، تهران، فرهنگ معاصر، ج چهارم.

لاروس: جُرّ، خ.، ۱۳۸۰، فرهنگ عربی به فارسی، انتشارات امیرکبیر، ج یازدهم.